december 86

Museums magasinet 37

Meddelelser fra Danmarks museer

Lukketid – Åbningstid

06.1 formiddag

Peter Seeberg, Viborg Stiftsmuseum

Lukketid

Med nogle få ændringer kan museumsloven bringes i overensstemmelse med en terminologi, der anvendes for detailhandelen og andre forretningsdrivende. Det ellers så lovende begreb »åbningstid«, der anvendes af kulturelle institutioner, parker og hospitaler, skal blot ændres til »lukketid«, og efter loven skal der i standardvedtægtens lokale udgave f.eks. stå: Museet er lukket dagligt undtagen torsdag mellem 16 og 18, eller der kan stå: Museet er lukket året rundt, undtagen i juli og august mellem 10 og 18, hvor turistsæsonen plejer at give opmuntrende og rentable besøgstal.

Der er ikke tvivl om, at der er stemning for at lukke: der kan spares brændsel og belysning, der kan spares rengøring og vagtmandskab. Kustoderne kan få sig et forfriskende kurophold nogle vintermåneder og få blodomløbet sat i gang, hvem siger, at det ikke er sundt. OG: der bliver sparet tid til forskning, til studium, til planlægning. Ressourcerne bliver kort sagt udnyttet meget bedre. Hvor fornuften råder, er det let at se, at en stramning af lukketiden er en fordel for alle.

Den eksisterende museumslov understreger, at et statsanerkendt museum skal have passende åbningstider (størrelsen spiller en rolle for ansættelsen af det passende). Men den gamle museumslov er allerede tilsidesat af kendsgerningerne. Store, anerkendte museer har indført lukketid for vintermånederne, for hvem vil dog savne museer, når julegranen dufter og kirkeklokkerne ringer. Erfaringen viser jo, at der ingen kommer, eller ikke så mange. Ikke nok. Og så ruller argumentationen selve grundlaget for museernes eksistens nogle meter fra væggene.

Det nye museumslovsforslag bør lægge museernes måde at tilbyde sig om. Lad os gøre os kostbare. Meget kostbare. Vi starter med at lukke helt og så åbner vi en time ad gangen afhængig af vore sponsores, for hvem der ikke skal være tvivl om, at nok er vi villige til at åbne døren en smule på klem for folket og de andre, men vor tid er kostbar, at de bare ved det.

En time på Moesgård en gang om måneden skal efter nævnets i bekendtgørelsen nedfældede takster koste lønnen til en museumsinspektør, på Blicheregnens Museum får man for samme en time om *ugen*.

Det vil blive en fornyelse af rang. Noget vi kan være bekendt. Ubegribeligt at vi ikke har fundet på det før.

Åbningstid

I denne tidlige morgen er rygtet ikke blot nået frem, men har gentagne gange bekræftet sig selv. I vort miljøministerium foregår en gevaldig parringsakt mellem fredningsstyrelsen og skovstyrelsen. Der lyses til ægteskab til 1. januar og parret vil da med tankestreg mellem komme til at hedde: Skov- og naturstyrelsen. Herrejemini. Den vil vi trygt overlade Bo Bøjesen at gafle.

Men ud af dette nye sprogspil kan man kun ønske for Fortidsmindeforvaltning- og Bygningssyn, museernes gamle broder og søster, som blev bortopereret af os og bortført for en stund siden: Flygt, flygt, flygt tilbage til os og bliv hos os, på een eller anden måde.

Der begynder at tegne sig en struktur, er der nok nogen, der listigt tænker, og det gør der uden tvivl. En fuldkommen antikvarisk lovgivning er der nogen, der retteligt minder om, hvor museerne definitivt er placeret med rettigheder og forpligtelser.

Kan hænde det er for stor en mundfuld, og kan hænde vore slægtninge slet ikke vil flygte.

Alligevel er det vel et passende øjeblik at åbne lidt for æsken og se, hvad den rummer, eller hvad der kan puttes i den.

Nu hvor museumsloven atter skal revideres med nye ideer, der tilstræber en større sammenhæng mellem museernes forskellige arbejdspladser.

Altså dog. ■

MUSEUMSMAGASINET, december 1986 og Meddelelser fra Danmarks museer.

Udgivet af Museumstjenesten for Statens Museumsnævn, Nybrogade 2, 1203 København K. Udkommer fire gange årligt (marts, juni, september, december).

Redaktion: Jan Garff, Statens Museum for Kunst, Tove Hatting, Zoologisk Museum (ansvarshavende), Peter Seeberg, Viborg Stiftsmuseum, Vibeke Woldbye, Kunstindustrimuseet.

Redaktionens adresse: Ørslev Kloster, Hejlskovvej, 7840 Højslev.
Redaktionssekretær: Tove Borre, Ørslev Kloster. – tlf. 07-538565..

Redaktionen slutter 1. februar, 1. maj, 1. august, 1. november.

Abonnement årligt: 60 kroner. Ekspedition: Museumstjenesten, Sjørupvej 1, Lysgård, 8800 Viborg. Tlf. 06 - 66 76 66.

ISSN 0105-8061

Sats og tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s

To udstillinger?

En novemberdag 1985 mødtes vi tilfældigt på Nordiska Museet i Stockholm. Kirsten Strandgaard havde været til puljemøde og ville lige benytte lejligheden til at se museets netop åbnede udstilling »Modell Sverige« om landets udvikling de seneste 100 år. Anne-Lise Walsted var sammen med to kolleger fra Arbejdermuseet på studietur til Stockholm og en af de udvalgte udstillinger netop var »Modell Sverige«.

I januar snakkede vi sammen og fandt ud af, at vi havde vidt forskellige opfattelser af den samme udstilling. Vi enedes om, at andre skulle have del i vores betragtninger, og aftalte at lave hver vores anmeldelse – se følgende sider.

Foto: Ulla Wåger.

06.56 Sverige

»Modell Sverige« set indefra?

Anne-Lise Walsted, Arbejdermuseet

Min oplevelse af »Modell Sverige« begyndte et år før den åbnede. 1984 fik jeg henvendelse fra gruppen bag udstillingen om et besøg på Arbejdermuseet. Her havde vi netop åbnet »1950'erne – en udstilling om arbejderfamilien«. Den ville gruppen gerne se. De fem medlemmer af arbejdsgruppen var på studietur til England, Holland og Danmark, og Arbejdermuseet var sidste stop på turen. »Modell Sverige« var færdig på papiret, men skulle nu bygges op. Derfor ville de have den sidste inspiration, inden det gik løs. Vi tilbragte en eftermiddag på museet og en aften hjemme hos mig med diskussioner om museer og udstillinger.

Da vi så fra Arbejdermuseet meldte vores ankomst til Stockholm, blev vi mødt med åbne arme. Vi blev i triumf ført rundt i udstillingen og fik forevist alle detaljer og finesser. Skabernes entusiasme og glæde over, at de havde fået gennemført så meget af det, de havde tænkt sig, smittede naturligvis af på os. Vi fik meget ud af at se udstillingen. Mit personlige hovedindtryk er, at det er imponerende, at det er lykkedes at lave en så veloplagt udstilling om den nærmeste fortid og nutiden i en så gammel og tung institution, som Nordiska Museet. Den model eller idé, udstillingen er skabt ud fra, er Sverige set som vandkraftens udnytter par exellence. Vand er energi, energi er rigdom. »Model« er taget helt bogstaveligt, idet udstillingen er bygget som en kæmpe model af en turbine/maskine i den ene halvdel af Nordiska Museets store, centrale hal. Det bedste overblik får man, hvis man som vi, bliver ført op på galleriets øverste etage og skuer ud over hallen. Men selv her fra er det svært at gennemskue nogle af modellens pointer: Indgangen til modellen er en bred trappe, der fører op til et kæmpe vandhjul, hvor vandet fosser ned. Hjulets sider er enorme en-kroner – energi = penge. Det er begyndelsen på historien. Den foreløbige ende, dvs. udstillingens slutning, er to trappetårne i den modsatte ende af den store modelbygning. Det ene er en blyant, der samtidig rummer en elevator. Blyantens pendant er valsen på en skrivemaskine, men det er faktisk svært at se, hvis man ikke får det forklaret. Bare det, at den er lodret og ikke vandret vanskeliggør opfattelsen af den. Symbolikken er imidlertid klar nok; dagens Sverige er et administrationsland.

I den underste etage i modellen ses tingene udefra; den besøgende går rundt om modellen og kigger ind i en række interiører med diverse arbejdspladser, fra håndværksteder til fabrik og til sidst kontor – meget betegnende et offentligt kontor. Pladsen i interiørerne er ikke stor, men brugen af spejle til gengæld helt suveræn. Mens gæsten går rundt om modellen, har han eller hun på sin ene side de omtalte interiører i modellens stueetage, på sin anden side store montrer, der er indrettet i buerne i hallens nederste galleri. Her kan man følge udviklingen i Sverige set ud fra forskellige temaer, det åbne land, skoven,

udvandringen, de folkelige bevægelser, hygiejnens fremskridt, underholdning og beboelse. Rækkefølgen er kronologisk og følger det parallelle udstillingsforløb i selve modellens montrer: For hvert af de valgte tidsrammer vises et typisk arbejde og et typisk tema.

Der er masser at se på og mængder af tekst. De er skrevet på svensk, engelsk og spansk af hensyn til henholdsvis indfødte, turister og indvandrere. Ned fra loftet hænger bænke, hvor man blidt gyngende kan fordybe sig i et bestemt afsnit af udstillingen. De er meget populære hos både gamle og unge.

Vejen ind i modellen går enten op ad trappen ved vandhjulet eller op ad trappen i skrivemaskinevalsen i den modsatte ende. Her er den indledende tekst skrevet på siderne i et kæmpe ringbind – en detalje, vi ikke forstod, fordi ringene i et svensk ringbind er helt anderledes end i et dansk. Måske er man her lidt ude på finessernes overdrev. Ideen er, at der nu tages fat på administrations-Sverige; High-tec kontoret med computere findes som interiør, publikum går igennem. To moderne søjlemontrer viser kontrasten: De gamle kontormaskiner, blækflasker, protokoller osv. Resten af arealet på denne etage bruges til en biograf.

På tredje etage møder man først en stor, mangesidet og – kantet glasmontre, som skal bruges til mindre særudstillinger. Her kan forskellige emner fra udstillingen blive uddybet eller helt nye blive taget op. Den første særudstilling handler om kvinden fra husmandskone til kontordame.

Ved siden af og dermed sidst i udstillingens store model ligger det mest spændende rum, en slags oplevelsernes rum. Oppe under loftet hænger et gammelt vandhjul af træ, og midt på gulvet står en model af et avanceret apparat fra en ferrokromfabrik, hvor spildvarmen bruges i produktionen; de repræsenterer de to yderpunkter, udstillingen bevæger sig imellem.

Det vigtigste er imidlertid den halvdel af rummet, hvor en næsten kunstnerisk genstandsopstilling sprænger rammerne for udstillingen – samtidig med at den samler trådene. Her har man forstået, hvad et museum egentlig er: Et hus med genstande, men ikke et hus bundet af genstande. Hver ting har sit indhold og sin form. Når du laver udstilling, kan du ikke ændre formen, men indholdet ændres, når du blander formerne. De tre temaer genstandene er opstillet efter, er transport og kommunikation, energi og miljø samt tid, forstået som synet på tiden og arbejdet og tiden. Inden for hvert tema råder kronologien. Traditionelt, enkelt og ligetil.

Publikum har også mulighed for at få opfyldt behovet for forklaring, det der som afskærmning står en skrankelignende montre, hvor de tre temaer forklares med tekster og endnu flere, mindre, genstande. Her er det ting i størrelsesordenen lommeur, mens der i den store opstilling er et ur fra en jernbanestation, en gaffeltruck og en benzinstander.

Efter overdådigheden af information og genstande i den øvrige del af udstillingen er det sundt for den enkelte at kunne sætte sig ned her på en af de supermoderne stole og prøve både at fantasere og få hold på sine tanker om det svenske samfund. Den besøgende kan få afløb for sin trang til selv at kombinere og strukturere sine indtryk.

Min første tanke var, at det her måske var en udstilling for museumsfolk, eller i det mindste for museumsvante mennesker. Men det handler nok i højere grad om åbenhed over for indtryk, som man selv skal bearbejde. Og at man nok har ramt noget rigtigt fremgår tydeligst af en historie, en af vore værter sluttede af med: Hun havde en dag set en ung fyr sidde i lang tid og kigge på opstillingen i det sidste rum. Da en kammerat kom for at hente ham, fordi klassen skulle videre, havde han rejst sig med ordene: »Det er stærkt, det her!«

■

06.56 Sverige

Model Sverige

Besøg på Nordiska Museet i Stockholm, hvor jeg så et pariserhjul.

Kirsten Strandgaard, Odsherreds Museum

Vi havde hel formiddagen drøftet arbejdet i »servicepuljen og herunder fritidspuljen«. Frokosten skulle indtages på museet, nede i den store ankomsthal, der ligger som et kæmpe luftrum indeni i Nordiska Museet. Da jeg stod i køen og ventede på at vælge et par madder, så jeg et sølvglinsende pariserhjul nede i den anden ende af hallen. Eller rettere oppe. For nogle trin oppe var dette kæmpe hjul bygget, som jeg så forfra. Der plaskede vand ned. Ah, ha, en udstilling om svenske vandkraftværker. Men hvorfor så stor? Hen til madderne og så ud til kollegerne, hvad er det der nede? »Model Sverige! En udstilling om Sverige i 100 år. Den må du se«. Pludselig huskede jeg, at have set noget papir med Gustav Vasa, et pariserhjul og nogle bedemænd med en kiste på skuldrene. Men det var ikke de papirer, jeg havde lælst i toget i nat. Efterhånden gik det så op for mig, at »Model Sverige« var en parallel-udstilling til dette års jubilæumsudstilling i Brede. Selvfølgelig ville jeg gerne se den.

Kl. 16.

Mødet er slut. Der er en time til museet lukker. Jeg går med et katalog over udstillingen igang med at se.

Finder en pil og beslutter at følge alle anvisninger gennem udstillingen: langs bunden af hjulet venstre om.

Den første montre var opløftende. Illustration af transformationen af landets ressourser (korn, træ, mineraler) til penge og kraft: moderniseringsprocessen. Lovende. Dernæst fulgte en række tableaumontre: landsbyproduktion, mindre værksted, et borgerhjem og måske flere endnu, jeg tog ingen notater. Gik hurtigt forbi, typen set før, ingen overraskelser. Foran hver montre stod nogle udtræksborde med skuffer fulde af supplerende oplysninger og billeder, genstande. Alt tekstet på engelsk, tysk og spansk. Dette havde jeg fået at vide af mine svenske kolleger under frokosten.

Begærligt åbnede jeg en. Ingen ting. En til. Lidt papir og et par billeder, som lå i et

Foto: Nordiska Museet, Stockholm.

rod, fordi der ikke var en fastgøring af materialet. Jeg åbnede mange. Samme billede. Bid hist og her, men altid rod. En to tre steder ned gennem gangen stod standere med fakta-ark. De skulle købes. Et par steder manglede de. Ingen steder var der penge i akrylpengekassen.

For enden af gangen opstod lidt tvivl om rutens fortsættelse. Jeg valgte at gå op ad trappe i et smalt tårn. Deroppe var der også udstillinger. En todelt om hvordan et kontor så ud for 100 år siden. En kvindelig arbejdsplads, en underdog. Genstandene var placeret i niveauer fra gulvplan, over skrivebordsplan og allerøverst oppe en glasplade med et par clips og en blyant, var det vist. Jeg tænkte at udstillerne havde glemt tingene på den sidste hylde, da de gik hjem. Den anden del bestod af et mandligt overhunde kontor fra i dag. Med alt high-tec plus sekretærsedlen om at fruen havde ringet, at han skulle tage lidt mælk med hjem.

To små glasbokse.

Bag dem en samling opstillinger af udviklingen af kvindens arbejdsplads i hjemmet i 100 år. Vel max. 10 m^2. Hvorfor dette emne?

Ingen mænd? Intet om arbejdstid og ditto intensitet.

Så kunne man gå rundt om vandhjulet/pariserhjulet. Det gjorde jeg. Det var rigtigt vand, der rislede med langs forkanten af det store hjul. Men ellers ingen ting. Gik tilbage og op ad den anden trappe, den nærmest chefkontoret. Eller også var det på samme etage som kontorerne. Der var et mørkt rum med tonet glas ud til resten af verden. Der var en masse figurer og maskiner derinde. Her mødte jeg de første mennesker, en flok unge medbesøgende. De hang i nogle stole eller gik rundt og rev i »håndtag« og forsøgte at trykke på knapper, uden at der skete noget. De legede rumstation, men der var så forbasket mørkt, at ingen af os vidste, hvad der var tanken med dette rum. Der var vist også et fjernsyn oppe i loftet.

Gik ned til stueetagen igen, gennem den anden tårntrappe. Materialerne var anderledes end i trappe 1. De forskellige firmaer i landet har vel skullet repræsenteres, tænkte jeg. Sponsorordning? Under nedturen mødte jeg kollegerne fra Arbejdermuseet. De så afrejseklare ud, så vi skiltes hurtigt.

Nede på stueplanet fortsatte jeg den afbrudte rundgang venstre om. Der var også nogle børneting, men da jeg gik og kiggede på dem, gik jeg åbenbart for langt. Skiltningen blev mere gammeldags. Jeg havde forvildet mig ud i den permanente opstilling af dukkehuse. De var kolossale. Men jeg skulle tilbage. Dette foregik vist på 1. sal. Jeg var lidt forvirret.

Nede igen var der en montre om tilblivelsen af udstillingen. Den kunne være spændende – for en kollega. Her lå de ikke realiserede ideer og visioner og alt det rod en udstilling spreder ud over ens skrivebord. Det var en fantastisk montre. Modigt og pædagogisk.

Trætheden meldte sig i benenen. Resten af rundgangen gik hurtigt. Der var montre om udviklingen i boligen, renligheden og folkesundheden, om ensomheden. Om den monotone produktion med en bevægelig dukke og et meget skægt postkontor. Der var sikkert også mere. Alt sammen forsynet med udtræksskuffer med rod, af papirer.

Så var der ikke mere. Jeg var tilbage ved trappen ned til den store ankomsthal. Til venstre sad Gustav Vasa i sin niche. Nogle betjente gik og pyntede til jul. Jeg kiggede op på vandhjulet og undrede mig over det. Hvorfor var det så stort? Var vandkraften så betydningsfuld? Sikke mange Temaer der kunne være belyst på den midterplads, som hjulet optog, vel 25 × 10 m. Hvorfor skulle jeg kravle op ad trapperne langs de mange materialer for at se et kontor, kvindearbejdsplads og en slukket rumstation? Havde det bare været et langsomtdrejende pariserhjul i stedet for. Så havde jeg sat mig op i en gondol og nydt at blive ført rundt i det kølige luftrum. Måske havde jeg så set noget nyt. Nu havde jeg bare fulgt pilene. Og gik lidt skuffet hen til min frakke. Udstillingen i Brede fik en pil opad.

■

Foto: Nordiska Museet, Stockholm.

99.4 jensen, knud w.
06.6 Humlebæk, Louisiana

Knud W. Jensens halkyoniske år

Ejner Johansson

Gennem nogle måneder har Knud W. talt om sit *halkyoniske* år. Det lød flot, så man sagde: »– Ja, det skal nok passe« ... og gik så hjem og slog op i fremmedordbogen for at finde ud af, hvad det fine ord betød – og har forlængst glemt det igen.

Men så for en tid siden kom der brev fra Knud med det *halkyoniske* en gang til ... ned i den lille blå fremmedordbog igen, og nu har jeg fået fat i det: Halkyone er ikke en storbarmet antik dame (var der ellers ikke noget med Ovids Metamorfoser? fjern skolelærdom rumler i underbevidstheden), det er en fugl – en isfugl: *alkyon,* og halkyonisk betyder: stille og fredeligt som havet, når isfuglen ruger.

Så er der forskellige tolkningsmuligheder: kunne det f.ex. tænkes, at en eller anden idiotisk lovgivning anser Knud W. Jensen for senil, når han nu den 7. december fylder 70, og at han derfor skulle være mærket af den blide træthed, der undertiden kan angribe ældre statstjenere (og yngre med, nogengange ... synes man), og altså følgelig bør sættes på – halkyonisk – pension?

Eller er der stille og fredeligt omkring Knud, fordi han ruger – det må vel i så tilfælde være på nye udvidelsesplaner??

Og endelig: bruger han det halkyoniske som en karakteristik af en livsstil, han agter at anlægge efter den runde fødselsdag?

Der er ikke rigtig nogen af mulighederne, der duer. Man har ikke fantasi at forestille sig en kulturminister, som kan hitte på at sætte Knud W. Jensen på aftægt. Og på Louisianas grund kan der vel knap og nap skaffes plads til flere nybygninger (over jorden, i hvert fald). At han selv frivilligt skulle sætte sig hen og meditere stille og fredfyldt ...?? Den går heller ikke. Det ville i hvert fald være temmelig katastrofalt for os publikum, for Louisiana og for dansk museums- og kulturliv. Så han må nok se at få den isfugl udstoppet, så den kan sidde ubemærket og ruge videre på sin pind – det er en helt anden fugl, vi skal have fat i, hvis Knud partout vil se sin fremtid i ornitologisk lys – vi har store forventninger til hans næste *apus apuske* ti-år (lad bare fremmedordbogen ligge) apus apus er nationens hurtigste flyver: mursejleren.

Foto: Anders Bentzon.

I Årene omkring sidste krig var det danske kunstmuseumsmiljø en underlig indelukket affære. Selvfølgelig gjorde 5 års tyskerbesættelse os »nationale« og selvbetragtende, men dybest set var *det* blot en fortsættelse af holdninger fra førkrigsårene. »Selvtilfreds provinsialisme« har Knud W. siden kaldt det. Provinsialisme-debatten huserede i 50'erne, men var som de fleste kulturdebatter temmelig esoterisk. Det drejede sig jo bare om at få noget andet på bordet end de evigt samme dampkogte egnsretter, som fonds og museer dengang diskede op med.

Mulighederne for herhjemme at se samtidens mere spændende arbejder var næsten lig nul. De der havde brug for at følge med i det nye – af private eller professionelle årsager – måtte rakke Europa rundt for overhovedet at se noget. Det danske museumspublikum havde ikke en ærlig chance.

Danske kunstnere, som efter krigen havde fået kontakt med udlandet, forsøgte tappert at lufte lidt ud i det nationale udstillingsliv: udenlandske Cobra-folk så vi fra 1948, og samme år dukkede Denise René-gruppen op med Dewasne, Poliakoff, Vasarely og andre. Men disse tilløb satte ikke megen fut i den danske museumsverden; sidst i 50'erne sukkede Politikens Pierre Lübecker: »I dag er vi ikke blot bagefter, men vi er godt på vej til at arbejde os udenfor det hele. Kontakten mellem kunstlivet herhjemme og verden udenom blir svagere og svagere – og det gælder, hvad enten man taler om den gamle eller den nye kunst. I stedet for at få andel i begivenheder, der kunne sætte tankerne igang, kører de årlige gruppe-udstillingers karrussel den ene omgang efter den ande.«

Og Informations daværende fortræffelige kunstkritiker påstod, at vore kunstmuseumsfolk var af »en monumental initiativløshed.« Ikke mindre.

Stort bedre så det ikke ud til at blive, da Louisiana åbnede i 1958, i et dejligt hus med pænt kunsthåndværk og gode danske kunstværker: et yderst sympatisk foretagende, som mest af alt lignede et nyt, velforsynet provinsmuseum i Humlebæk.

Men den almindelige kunsthunger i Europa efter krigsårenes indespærring havde allerede da sat gang i store vandreudstillinger af klassikerne i den nye kunst, og i mindeophængninger af moderne mestre som Klee og Kandinsky, der var døde under krigen. Tyskerne satte enormt meget ind på at skabe sig et »kultur-image« ved

at propagandere deres moderne kunst ovenpå Hitler-årenes barbari. Ikke tale om de kunstbøger, som nu vældede frem på markedet med nyheder og farvebilleder.

Så sidst i 1950'erne var skvulp af denne bølge også nået op til os: i Louisianas åbningsår kom bl.a. store Nolde- og Picasso-udstillinger på Charlottenborg, og vi er sikkert nogle stykker, som endnu mindes Kandinsky-udstillingen på Statens museum for kunst (i 1957 var det vist), og Klee-udstillingen to år senere. Tænk, at intet museum dengang med held satte himmel og jord i bevægelse, så nogle af disse billeder blev her i landet! Kunstmuseets evige undskyldning var: at »Man havde ingen statsbevilling til indkøb af moderne udenlandsk kunst.«

Som om penge havde hjulpet.

Men så tog Fanden ved Louisiana og Knud W. Jensen – han selv – (Jensen!) har fortalt, at det var mødet med Documenta II i Kassel – i 1959 – som gjorde ham klart, hvor langt bagud vi var i Danmark med orientering om samtidens kunst: »Det største kunstchok jeg nogensinde har fået.«

Nu gik det løs i Humlebæk ... i første omgang med et beskedent udvalg af Documenta-værker: et halvthundrede arbejder af Pollock, Wols, Kline, Dubuffet o.a., og op gennem 60'erne og 70'erne fik vi efterhånden set en solid del af den unge europæiske og amerikanske kunstnergenerations arbejder. Godt noget af det – skidt noget af det – men vi fik *set* noget, og brogede aktuelle udstillinger afløstes af en mere målbevidst præsentation af de tunge drenge i nutidskunsten som Malevic, Arp, Dali, Miro, Pollock, Calder, Giacometti osv. ... ja, og ikke mindst de moderne amerikanere.

Mere endnu: selv om også Louisianas direktør i begyndelsen kunne istemme omkvædet: »vi har ingen statsbevillinger til indkøb af moderne udenlandsk kunst«, så voksede samlingerne i løbet af få år til det de er idag. Museet havde nok for få midler til at begynde med, men det havde masser af evner, lyst og mod til at gå løs på problemerne. Uden at forråde museumstanken blev der også kræfter til mange andre ting: musik, film, teater osv.

Takket være nogleogtyve års samleri er Louisiana nu fyldt til randen med moderne kunst. Det er en situation, som mulig nok kunne få nogen til at henlægge sig – velfortjent! – til halkyonisk hvile. Men netop denne situation: et stopfyldt museum, eksploderende priser på lige præcis de billeder alle moderne museumsledere vil have, risikoen at blive et epokemuseum, nationale sparetider ... plus en halv snes andre sørgmuntre komponenter gør Louisianas kommende år betydningsfulde og spændende at bivåne.

Så selv om man ønsker sin generations mest spillevende kunstmuseumsdirektør alt muligt godt – også lidt fred og ro i ny og næ – så bliver der næppe tid til megen havblik de kommende år.

Nordjyske Museer, 10 år efter

06 Museumsvæsen i alm

Lars Holst, Skagen Fortidsminder

For 10 år siden stod danske museer overfor at skulle udarbejde arbejds- og langtidsplaner. Og museumsrådene skulle koordinere dem.

I Nordjyllands amt resulterede arbejdet i rapporten NORDJYSKE MUSEER 1978-1981. – Perspektivet rakte videre end rapportens årstal lod antyde. Det var de første forsøg på at se de nordjyske museers virksomhed som en helhed, og det første bud på hvorledes et fremtidigt samlet nordjysk museumsbillede eventuelt kunne formes.

Museumsrådets rolle blev ret klart defineret, men hvorledes skulle museerne finde sig selv og hinanden i et system, der sikrede en dækning af amtet?

Alle museerne blev bedt om at fortælle, hvilke emner de hver især ønskede at stå for, og dermed bidrage til det fælles billede. Fordelingen af emnerne blev udtegnet på en række amtskort og der blev derved antydet en vidtgående specialisering af de kulturhistoriske museer. – Var det vejen til en rimelig dækning af amtet?

Rapportens forside var prydet af en træsnitsgengivelse af Michael Anchers maleri VIL HAN KLARE PYNTEN?

I dag står vi atter overfor en planlægningsrunde og indenfor de næste par år skal tillige museernes virke- og ansvarsområder lægges fast. – Eller forsøges lagt fast, for mon ikke der i løbet af de kommende 10-20 år viser sig yderligere behov for ændringer?

Det vil blandt andet afhænge af, hvorledes vi definerer virke- og ansvarsområder.

Men hvordan med det nordjyske billede. Klarede museerne pynten? Tjaa ..., måske skulle man omformulere spørgsmålet og spørge: HVORDAN klarede museerne pynten? Hvortil er vi kommet?

Det samlede museumsbillede er blevet beriget gennem specialiseringen. Meget arbejde er lagt i at dyrke specialerne, vel blandt andet fordi de i forhold til eksisterende samlinger og lokale museumstraditioner føltes naturlige og forsvarlige. – Og fordi de er med til at give det enkelte museum en faglig profil.

Efterhånden er det dog blevet klart, at specialerne for de fleste museer ikke alene har en emnemæssig afgrænsning. – Også i geografisk henseende er der begrænsninger, som det kun sjældent føles forsvarligt at overskride i egentlige undersøgelsessammenhænge.

Denne geografiske begrænsning, bestemt af vort tilskudsområde primærkommunen, betyder, at vi må besinde os, når spørgsmålet stilles: Hvordan klarer vi den næste pynt?

Jeg kan fornemme en tendens henimod et nordjysk museumsbillede, hvor det enkelte kulturhistoriske museum som hovedprincip har ansvaret for det kulturhistoriske arbejde i en eller flere primærkommuner.

Ved ansvar forstår jeg en forpligtelse til aktivt at foretage undersøgelser, indsamlinger osv. omkring forhold som efter en faglig vurdering skønnes væsentlige for det pågældende område. – Men ansvaret bør indebære noget mere, nemlig en forpligtelse til at FORHOLDE SIG, til at tage stilling til samtlige henvendelser fra lokalbefolkningen. – Museet er den adresse befolkningen kan henvende sig til, når den vil have kontakt med DET DANSKE MUSEUMSVÆSEN. Uanset om henvendelsen vedrører et emne som er centralt eller perifert for museet, har vi pligt til at tage stilling. Enten ved selv at gøre noget eller ved at kanalisere henvendelsen videre til et andet museum, der har særlig viden og interesse på området.

Det kan for eksempel være et andet museum i amtet, eller det kan være et landsdækkende specialmuseum.

En hovedopgave i de kommende år vil herefter være at fordele ansvaret og fjerne de »hvide pletter« så alle primærkommuner bliver dækket af et ansvarsmuseum. – Det behøver ikke føre til oprettelse af nye museer, men nogle steder vil sådanne nok vise sig nødvendige.

Hvad museernes specialer angår må vi erkende, at der altid i et vist omfang vil være »hvide pletter« på kortet. Den eneste undtagelse herfra er fordelingen af de lovfæstede antikvariske opgaver. Her tillades »hvide pletter« netop ikke.

Hvilke specialer de enkelte museer herudover vil tage op fra tid til anden, vil afhænge af såvel lokale forhold og personlige interesser som af udviklingen indenfor de faglige miljøer. – Nogle forskningsinteresser og specialer, som vi i dag finder væsentlige og meningsfulde, vil om nogle år forekomme forældede og vil blive afløst af nye. Derfor er det vigtigt ikke at låse museerne for fast, men at give dem en platform, fra hvilken de kan udvikle sig. – Til glæde blandt andet for helheden.

Geografien ligger fast, forskningsintresserne skifter. Måske er det kulturhistoriske lokalmuseum, det *lokalt* forankrede og *ansvarlige* museum ikke det ringeste udgangspunkt for en frodig udvikling af et sammenhængende museumsvæsen i amtet.

PS! Er hvidt ikke modefarve i disse år.

63.6 Husdyr

Gamle husdyrracer på frilandsmuseerne

Tove Hatting, Zoologisk Museum

I forbindelse med museernes modernisering af deres frilandsafdelinger har der været stor interesse for at »befolke« de udstillede gårde og huse med levende dyr fra de relevante perioder. Det har imidlertid vist sig vanskeligt at finde danske dyr, der kunne illudere som de tidligere tiders. Det er den effektive forædling af de danske bestande, der har fundet sted siden de store landbrugsreformer. Denne forædling har stort set udraderet de gamle racer, enten ved tilførsel af indførte avlsdyr eller ved forædling af de danske. Mens man i de andre nordiske lande i afsides liggende egne har haft bestande, der forblev uforædlede, og som man nu kan drage nytte af ved genoptagelsen af gamle håndværk, som f.eks. tekstilfremstilling, har man i Danmark måttet indføre fremmede dyr, f.eks. islandske tyske og svenske. Ved et samarbejde mellem museerne og landbrugskyndige fra forskelligt hold forsøger man nu at få et overblik over dels hvilke rester af de gamle danske husdyr, der måtte være tilbage, dels at beskrive, hvordan forrige århundredes danske husdyr egentlig så ud. Det er et arbejde, der allerede for en stor del er gjort af de forskellige avlsforeninger, men det er meningen at få en samlet fremstilling, til gavn bl.a. for de museumsfolk, der har mulighed for at være med i et bevaringsarbejde omkring de gamle danske husdyr.

63.6 Husdyr

Bevaringsværdige mindre danske husdyr

Hans Ranvig, Husdyrbrugsinstituttet, Landbohøjskolen

Betegnelsen mindre husdyr dækker her får, geder, gæs, ænder, høns og duer.

Inden der gives en omtale af disse dyr, kan det være hensigtsmæssigt at få fastslået, at det, interessen samler sig om først og fremmest, er forrige århundredes husdyr.

Får

De oprindelige land/hede/klitfår må anses for at være forsvundet ved fortrængningskrydsning med mere eller mindre forædlede kødracer (Rygja, Texel o.s.v.). I områder, hvor kun de oprindelige racer har kunnet klare sig, har dette krydsningsafkom taget form, på nær hvad type angår, som det oprindelige materiale. Når sådanne dyr anbringes under bedre miljøbetingelser, bliver de større og kraftigere, det vil sige, der er tale om såkaldte »kummerdyr«.

I de senere år er der til Danmark indført nordiske korthalefår. Det drejer sig om: Svensk Finuld (Finsk Landrace), Spæl, Gute, Gotlandsk, Islandsk og Lüneburger. Vi må konstatere, at vore nabolande har været mere fremsynede, hvad angår bevarelse af oprindelige racer eller også har de haft større områder, hvor andre fåreracer eller deres krydsningsafkom ikke har kunnet klare sig og dermed udkonkurrere dem.

Det danske Landfår er under rekonstruktion hos en enkelt opdrætter. Generelt er de nok for store (Leicesterindkrydsning?) og flere har meget hvide hoveder. Bortset herfra er de et godt bud på det danske landfår i forrige århundrede. Det bør måske overvejes at indkrydse andre nordiske landracer med hvid uld, for at bringe kropsstørrelsen ned.

Fårene fandtes i små flokke på mange gårde, og formålet var ofte selvforsyning med uld, skind samt fåre- og lammekød. De gik ofte i tøjr to og to koblet sammen ved hjælp af en fårelægne. Hvert år blev der slagtet de to ældste får og to gimmerlam blev lagt til. På det største og flotteste vædderlam, blev ved sommerklipninen levnet en uldtot på halen, som viste, at den var udset som avlsvædder. Efter at alle afgrøder var høstet, blev fårene sluppet løs og græssede rugen og græsmarkerne frem til ophør af første frostperiode. Herefter blev de taget på stald og ofte fodret med hø og kålroer. Vædderen blev slagtet, hvis den havde overlevet slagsmålene med andre fritgående væddere i bedækningsperioden.

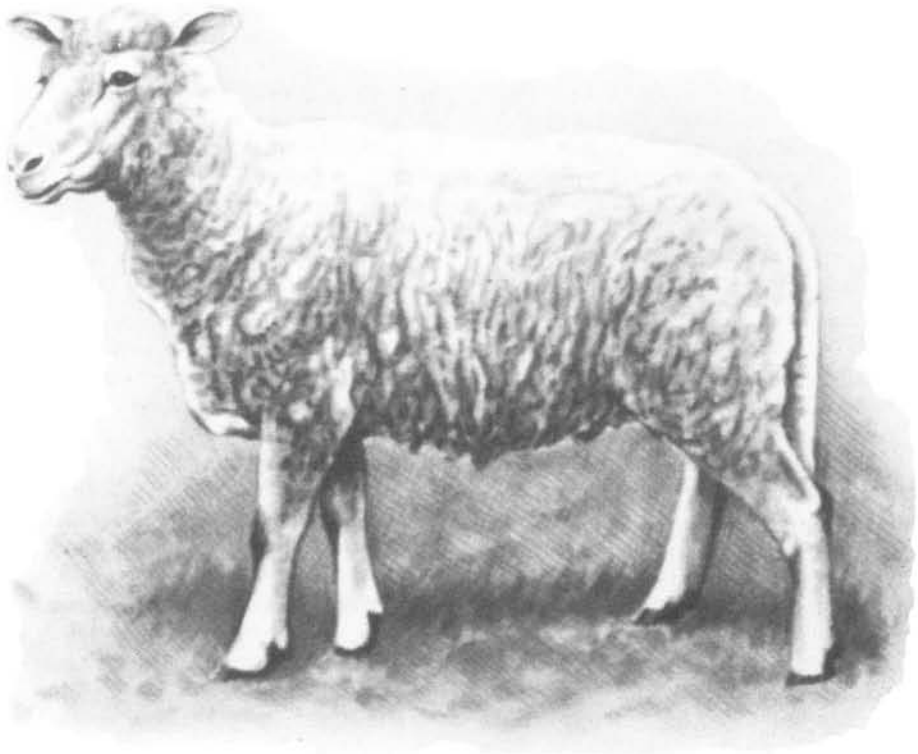

Dansk landfår.

Geder

Den danske Landraceged, som indtil for ca. 30 år siden var almindelig på grøftekanter og jernbaneskråninger, tilhørte hovedsagelig de jordløse husejere på landet. De sikrede folk med lav indkomst et tilskud af mælk og kød. Vinterfoderet bestod hovedsageligt af hø, høstet på vejrabatter og grøftekanter. Tilsætning af bly til benzinen og dermed forgiftning af vejgræsset og den generelle velstandsstigning har fortrængt gederne fra grøftekanterne.

Indkrydsning har gennem årene fundet sted med først: Hartz, Saanen, og de senere år med Walliser og Afrikansk Dværgged. Sidstnævnte har medført mindre kropsstørrelse og lav mælkeydelse.

En avlsmæssig renselsesproces er i gang og må betragtes som værende i god gænge. Der skelnes mellem farverne: Hvid, broget, vildfarvet (som bezoargeden) og sort pelsfarve. Farven anses dog for at være af mindre betydning. Der satses på at bevare/fremavle en ret stor robust og omgængelig ged, der kan yde mindst 800 kg mælk pr. år.

Karakteristisk for landracegeden er det kraftige hårlag bestående af dæk- og uldhår, som giver beskyttelse mod koldt og vådt klima. Dette er særlig nødvendigt, da gederne ikke aflejrer underhudsfedt som for eksempel forædlede kødfår.

Gederne har fundet anvendelse i landskabsplejen flere steder, hvor der drages fordel af deres forkærlighed for vedvegetation. Afsætningen af kød navnlig fra bukkekid er under organisering. Der opnås pæne priser da kødet er ret efterspurgt blandt andet på grund af det ringe fedtindhold.

Dansk landraceged.

Fjerkræ

For gæs, ænder og høns lettes bevaringsarbejdet af, at mange opdrættere i de senere år med flid og talent har reddet og/eller rekonstrueret de danske fjerkræracer bistået på alle måder af »Danmarks Fjerkræavlerforening for Raceavl«.

Racerne er beskrevet i Skandinavisk Fjerkræstandard samt en meget righoldig håndbogslitteratur. Under den nævnte forening er der mange specialklubber, som beskæftiger sig med enkelte racer, heriblandt »Landhønseklubben« der har ca 150 medlemmer.

Gæs

Grå og gråbrogede gæs er karakteriserede ved de nævnte farver og blå øjne samt enkelt bugpose. Rugelyst og -evne er bevaret hos de fleste. Da det er vanskeligt at fremavle korrekt tegnede gråbrogede, er der nogle opdrættere, der koncentrerer sig om de grå. Indsatsen inden for denne varietet kan i højere grad koncentrere sig om brugsegenskaber og kropsform. Dyr med enkelt bugpose anses for at indeholde mindre fedt end dem med dobbelt bugpose. Det lyder sandsynligt, men er såvidt vides ikke dokumenteret. Dobbelt bugpose er karakteristisk for de fleste andre tam-gåseracer, mens den vildtlevende grågås ingen bugpose har.

De danske gæs er meget velegnede til det mindre gåsehold. De har et udpræget flokinstinkt og er derfor lette at drive. De vænner sig hurtigt til at gå i hus om natten og regnes i det hele taget for at være mere intelligente end højtforædlede gåseracer. Forklaringen på dette kan være, at de i mange generationer er blevet holdt i mindre flokke i nær kontakt med mennesker. Dette har begunstiget udvælgelse til avl af dyr med de ønskede egenskaber også adfærdsmæssigt.

Tilvæksten hos gæslinger er god, men ægydelsen er normalt lavere end f.eks. Italienergåsen eller de gæs som anvendes i den kommercielle produktion. Gæs, navnlig de danske, er specialiserede græssere. De kan ikke som drøvtyggerne udnytte cellulose og er derfor mindre effektive som græsforædlere. Der regnes med en belægning på 50 gæslinger pr ha, hvilket kan resultere i ca. 300 kg tilvækst/ha. Ved græsning med kødkvæg eller får kan opnås helt op til 1400 kg tilvækst pr ha på en græsningssæson. Denne forskel opvejes dog delvis ved en højere salgspris pr. kg for gæs sammenlignet med lam og kalve.

Sort hvidbrystede Danske Ænder

Der findes kun få besætninger med mange dyr. En enkelt besætning består af syv avlsstammer hver med en andrik og to ænder af virkelig god kvalitet. Racen hævdes at give ret fedtfattigt og meget velsmagende kød der minder om vildandens. De overvejende sorte fjer anses dog som en ulempe i kommerciel produktion, da der her foretrækkes et slagteprodukt uden synlige fjer- og dunrester. Racen har en høj ægydelse og mange individer viser rugelyst.

Ænderne er meget ivrigt fødesøgende og minder også på dette punkt om vildænder. De æder foruden græs fortrinsvis insekter, orme, padder(!) samt korn. Af sidstnævnte grund er de ret dyre at holde. Kun velhavere havde råd til at købe eller undvære hjemmeavlet korn til ænder. Imodsætning hertil var gæs, geder og får husdyr med lav status, da de kan udnytte billig græsning. Racen avler ikke rent hvad angår den ønskede farvetegning. Meget tyder på en 1:2:1 udspaltning hvor 25% bliver sorte, 50% overvejende korrekte tegnede og 25% hvide.

Danske Landhøns

Siden jernalderen har denne race været i Danmark og først i begyndelsen af 1800 tallet blev den trængt af forskellige andre racer. Fra et absolut nulpunkt, hvad udbredelse og kvalitet angår i slutningen af halvtredserne til i dag, er der sket en imponerende udvikling. Danmarks Fjerkræavlerforening for Raceavl og den herunder hørende Specialklub for Danske Landhøns har gjort sit til at forbedre og udbrede racen. I de senere år er der kommet mange ikke-udstillingsinteresserede opdrættere til. De gør brug af landhønsene som »økologiske havefræsere« kombineret med selvforsyning af æg og fjerkrækød. Denne meget aktive høne trives bedst med udløb til større arealer. I sommerhalvåret kan den under gunstige forhold finde en stor del af føden selv. Indespærret på ringe plads og under dårlige forhold kan fjerplukning og eventuelt kannibalisme blive et problem.

Racen findes også i dværgform og kort-

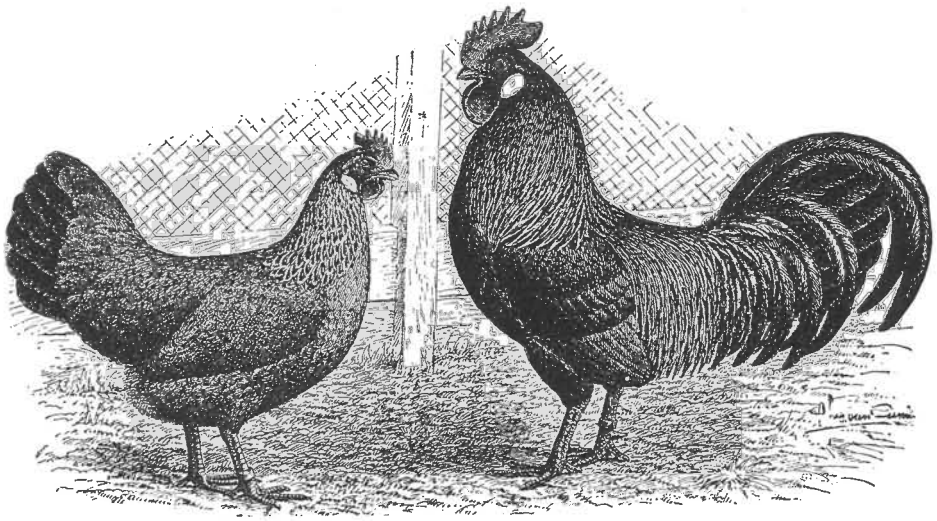

Danske landhøns tegnet af den hollandske kunstner van Gink.

benet udgave. Sidstnævnte betegnes Luttehøns. De betragtes som en selvstændig race, skønt de ikke avler rent, hvad angår benlængde. De er bærere af et enkelt arveanlæg (Cp-creeper), som i dobbelt dosis medfører fostrets død ca. 3 døgn gamle. De evner ikke at danne knoglemarv og dermed røde blodlegemer. Ved renavl kan der således maximalt opnås 75 % kyllinger af befrugtede æg. Da luttehanen på grund af de korte ben rent fysisk har besvær med at befrugte hønerne, er rugeresultaterne ofte endnu dårligere end forventet ud fra kendskabet til dette arveanlæg. Ved sammenparring af f.eks. en hane med normal benlængde og en luttehøne kan der teoretisk opnås kyllinger af alle befrugtede æg, hvoraf halvdelen er lavbenede.

Luttehøns er af letforståelige grunde mindre skrabende end landhøns med normal benlængde. Det har på et tidspunkt givet den navnet Vilvorde høns efter haveskolen af samme navn. De skulle være meget skånsomme ved frit udløb i prydhaver. Høner med normal benlængde kan umiddelbart betragte skrabefeltet og hurtigt fange fremskrabne orme og insekter, Luttehønen derimod må på grund af de korte ben bakke lidt, hvilket gør chancen for fangst mindre og dermed påvirker skrabelysten. Danske Landhøns har en lille, opretstående enkeltkam, hvilket bevirker at den kan tåle lave temperaturer uden at få forfrysninger i kammen.

Der forekommer individer med stor, hældende enkelt kam og gul/grønne løb istedet for de tilstræbte skifergrå. Det er formentlig en følge af indkrydsning med Brun Italiener. En positiv effekt af denne indkrydsning er, at der nu findes besætninger med høner, der lægger op til 250 æg pr. år af en størrelse op til 60 g. Generelt er ydelsen noget lavere, og hovedparten af æggene lægges forår, sommer og efterår. Rugelyst forekommer, men ofte langt hen på sommeren. Der arbejdes med rekonstruktion af hvide, sorte, sølvhalsede og gråtavlede landhøns hos flere opdrættere, men de brune fines i størst antal og vel også bedst kvalitet.

Duer

Den oprindelige Danske Tumling kaldes således, da den er en luftakrobat, som laver baglæns kolbøtter i luften. Det er navnlig hannen der tumler i parringstiden, formentlig for at imponere hunnerne som et led i kurmageriet. Ofte går denne tumling over gevind, og den tumler helt til jorden. Hvis den lander i en kornmark, er det vanskeligt for den at lette med den naturlige værdighed i behold. Det hævdes, at tumleevnen er udviklet med henblik på at undgå høgenes efterstræbelse. Det er næppe tilfældet. Hvis de efterstræbes af rovfugle glemmer de alt om at tumle, og forøvrigt bliver mange taget på jorden under fødesøgning. En højt forædlet udstillingstumling er på grund af sin ekstreme, langstrakte form en dårlig flyver for slet ikke at sige tumler.

Der findes en livskraftig bestand af Danske Tumlinger blandt andet i farverne sort, rød, og gul. Flyvedueklubben medvirker til bevaring af duer med ekstrem flyveadfærd.

Sølvsvaberen

Denne meget smukke markdue har ikke de samme flyveegenskaber som de før nævnte og færdes meget på jorden og betegnes som markduer. I begyndelsen af dette århundrede fandtes der mange Sølvsvabere på Friisenborg og de hævdes at have været større end dem der kendes i dag. Desuden har der i Zoologisk have i København i mange år været en bestand. Der findes en »Svaberkreds« som samarbejder om Sølvsvaberens bevarelse. Den samlede bestand hos denne kreds består af ca. 50 avlspar.

Bevaring eller rekonstruktion

For nogle dyrearters vedkommende er der tale om en bestand, der er bevaret uden indkrydsning med dyr fra andre racer. Der kan ofte ved hjælp af stambøger gøres rede for deres afstamning mange generationer tilbage. Det gælder for eksempel for den jyske hest. Der er en tendens til, at der i mindre husdyr, som fjerkræet, har været indkrydset andre racer. Men på grund af et muligt hurtigt generationsskifte og de gode standardbeskrivelser, har det været muligt ret hurtigt at fremavle eller rekonstruere de oprindelige typer.

I første omgang vil bestræbelserne vedrørende bevaring og/eller rekonstruktion samle sig om de ydre træk. Den bedste garanti for at bevare dyrenes »indre« egenskaber er imidlertid at de bruges og holdes under forhold som ligner dem de oprindeligt gik under. Det vil sige at landhønsene har adgang til store løbegårde eller frit udløb, ænder og gæs har svømmevand og adgang til god græsning. Desuden bør tillæg af dyr i et vist omfang ske ved naturlig rugning for at bevare rugelyst og yngelplejeinstinkt. Gederne bør have adgang til vedvegetation og fårene bør græsse på moderat eller ikke gødede arealer.

Det må understreges at de oprindelige danske husdyrracer anbragt under rimelige betingelser kan producere og dermed helt eller delvis betale for omkostningerne ved at holde dem. Det er vel når alt kommer til alt den mest hensigtsmæssige og værdige måde at bevare dem på, samtidig med at det sikrer opretholdelse af deres produktionsegenskaber.

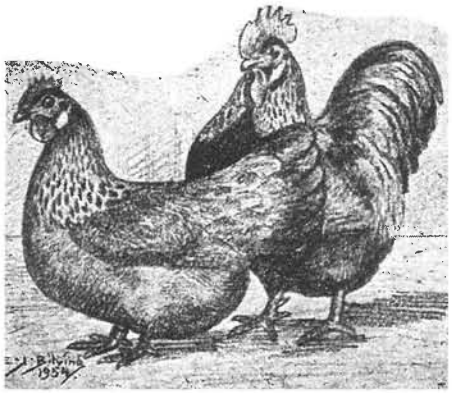

Luttehøns tegnet af Emil J. Bilving der selv var en ivrig fortaler for og opdrætter af Danske Landhøns.

»Omkring en indsamling«

06.1 Indsamlingsskelnæl

Kirsten Rykind-Eriksen, Nordsjællandsk Folkemuseum

I Museums magasinet nr. 34, marts 1986 findes en artikel »Ildebrand – og hvad så«? skrevet af Søren Frandsen, Flemming Beyer og Ole Schmidt. Artiklen fortæller om branden af Husmandsstedet i Hillerød tilhørende Nordsjællandsk Folkemuseum den 15. juni 1985 og om, hvordan den klaredes rent oprydnings- og forsikringsmæssigt set fra den museale og den administrative side.

Søren Frandsen nævner i artiklen, at museet meget hurtigt iværksatte en indsamlingskampagne efter branden. Dette viste sig at være en god idé, da mange mennesker henvendte sig til museet med ting, de godt ville forære med henblik på, at tingene skulle bruges i det genopbyggede Husmandssted. Søren Frandsen skriver: »Branden har rejst en folkestemning i Nordsjælland, der viser, at museets arbejde har en plads i manges hjerter. Der er passet på arvegodset med henblik på en bevaring for eftertiden.«

Jeg vil godt have lov til at knytte nogle bemærkninger til ovennævnte indsamling, da det blev mig, der af Søren Frandsen på Nordsjællandsk Folkemuseums vegne blev bedt om at tage mig af indsamlingen. D.v.s. jeg skulle kontakte de folk, som henvendte sig til museet, tage ud og besøge dem, bese de tilbudte genstande, få så mange oplysninger som muligt om genstandene og deres miljø og til sidst foretage en vurdering af, om museet skulle sige ja tak eller ej.

Det blev og er for så vidt stadigvæk, da indsamlingen fortsætter, selvom den direkte kampagne blev indstillet til 1. januar 1986, en meget spændende og dejlig opgave, men også en meget svær opgave. Mine forudsætninger for at klare opgaven: Jeg er etnologistuderende på I E F i Brede og har samtidig arbejdet som student på Nationalmuseets 3. afd. siden efteråret 1981. Desuden har jeg en uddannelse som indretningsarkitekt og kan derfor måle op, registrere og beskrive genstande, interiører m.v. Som et ekstra arbejde, så man også gerne, at jeg på mine køreture i det nordsjællandske område lagde mærke til gamle gårde og huse med tanke på evt. fotoregistrering og opmåling, da der aldrig er blevet foretaget bondegårdsundersøgelser i Nordsjælland.

Der var altså nok at se til, for i løbet af sommeren og efteråret 1985 nåede jeg at besøge godt 100 personer ved siden af mine studier og arbejdet på Nationalmuseet.

Når folk har henvendt sig til et museum og tilbudt genstande, synes de ikke, det kan gå hurtigt nok med, at der kommer en person fra museet ud at se på det – »det er jo interessant, at ens gamle ting evt. kan være berettiget til at komme på museum«! I denne sammenhæng står der meget respekt omkring museerne, og folk vil gerne forære deres ting til det. Der er selvfølgelig også de mennesker, der er lykkelige for at komme af med de ting, de ikke kan få sig selv til at smide væk – nu kommer det væk på en pæn måde.

Foto fra 16.9.1985, den dag Nordsjællandsk Folkemuseum var ude at hente alle de store genstande, man havde fået ind ved indsamlingen. Her læsses en tørveæltevogn op på lastbilen ved hjælp af giver og modtager samt anden arbejdskraft, der var ved hånden.

Besøgene

Så jeg bevæbnede mig med blok og blyant samt fotografiapparat og havde susende travlt den første måneds tid. Jeg planlagde op til 5 besøg på én dag – og fandt ud af, at de tog tid, og at jeg ofte først nåede hjem ved midnatstid. Der blev snakket, drukket kaffe, kirsebærvin, øl og sågar hvidvin hos en gammel snedker – for langt de fleste mennesker vil gerne snakke, når man viser interesse for deres gamle ting.

Men det *var* en svær opgave, for hvad skal man egentlig have med hjem på blokken og af genstande samt fotografier. Lynhurtig meldte tankerne sig om, hvad vil vi med vores museer, hvad er det for en historie, der skal fortælles? – skal der overhovedet fortælles historie? – hvilke oplysninger er relevante at få med hjem? – Kan de tilbudte redskaber og genstande overhovedet bruges til noget i en eller anden sammenhæng?

Jeg stod i en anden situation end den, når man har planlagt et projekt og en undersøgelse og så går ud og tager interview efter helt bestemte intentioner og gennemtænkte spørgsmål. Der havde ikke været lejlighed til at gennemtænke og bearbejde denne indsamling på forhånd – og jeg kom primært for at se på genstandene. D.v.s. folk forventede ikke et større interview, kun at de skulle give nogle oplysninger. På den anden side stod jeg med hele min etnologiske viden inde i hovedet og havde mægtig lyst til at spørge om vores klassiske områder: Tiden, stedet og det sociale miljø. Nu var der en chance for at få en viden med hjem og mere end oplysningerne om tingenes direkte brug og alder. Genstandene er et godt udgangspunkt for at kunne stille spørgsmål om stedet, gården/værkstedet, slægten, arbejdsgangen, livsforløb m.v.

Det er nu ikke altid lige nemt at stille sådanne spørgsmål, for herved kommer man lidt »tættere« på folk, end når der bare skal fortælles om f.eks. en kornblæser med de og de sold til forskelligt brug. Ofte stiller folk spørgsmålet: »Skal du også vi-

Kraagsgaard i Vejby fra 1771. En af de gårde som besøgtes og som udvalgtes til fotoregistrering op opmåling.

de det«? – og så må man komme med en forklaring om, hvor vigtigt det er for museet at få oplysninger med hjem om miljøet og dets brugere.

Efterhånden formulerede jeg et projekt inde i hovedet, for der blev ikke tid til at nedfælde det på papiret, hvor jeg nogenlunde forsøgte at stille de samme spørgsmål, når jeg kom ud. Derved kunne jeg få et materiale, hvor interviewene kunne sammenlignes, så der evt. kunne trækkes tendenser og »mønstre« ud af det. Et sådant projekt er ikke altid lige nemt at gennemføre for ved 4-5 besøg på samme dag, kunne jeg komme ud for en række forskellige erhverv, såsom forhenværende maskinarbejder, landmand- og tørvegraver, landhåndværker, pensionist og tidligere husmandskone. Alle havdde det ene tilfælles, at de havde rod i det nordsjællandske – »og kunne huske tilbage ...«

Hvad skal sådan en indsamling bruges til?

Det største problem under hele indsamlingen var dog tankerne om, hvad skal de kulturhistoriske museer stå for, og hvordan er det, vi bevarer fortiden og formidler den overfor nutiden og fremtiden.

En indsamling som denne kan virke så tilfældig m.h.t. de genstande museet får hjem. Det er en passiv indsamling, selvom museet i Frederiksborg Amtsavis nævnte nogle af de ting, man gerne ville have. Man må stå og tage imod, hvad folk tilbyder og sige ja tak. Enkelte gange gør man et forsøg, hvis man et sted ser, at de har genstande, som museet kunne tænke sig til samlingen. Nogle gange er man heldig, og det lykkes at få det foræret til museet.

Passiv indsamling er en vanskelig sag, for en tidsperiode og et erhverv kan meget nemt blive skævt og ensidigt repræsenteret ved de tilfældige genstande, museet har fået. Meget brugte og helt almindelige hverdagsgenstande kan til gengæld mangle i museets samlinger.

Det er et spørgsmål om tiden ikke er løbet fra denne form for indsamling, der ellers har været hævdvunden i museumsverdenen siden Bernhard Olsens dage. Etnologer af idag er ikke ligesom de gamle folkemindeforskere, der gik ud blandt folk på landet og fik dem til at fortælle, så der kunne komme bøger såsom Feilbergs »Dansk bondeliv« ud af det eller som Anders Uhrskovs lange serie: »Kultur og Folkeminder«. Disse mænd var besjælet af tanken om, at historien og museerne skulle være et led i det almindelige folkeopdragende arbejde. Idag kommer vi ikke hjem med tilsvarende historier om de tidsperioder, der samles genstande ind fra. Vi spørger på en anden måde, og folk har også en anden »tid« at bruge af end for 100 år siden. Derfor kan vi ikke bare drage i felten og tro, at vi får hele »folkelivet«, som er et meget komplekst foretagende, med hjem på blokken eller i båndoptageren. Det er heller ikke sådan, at det er mængden af oplysninger, som er afgørende for, om vi ender med at få et helhedsbillede. Et sådant får vi bedre ved at spørge ud fra bestemte kriterier.

Den passive indsamling har også den vanskelighed, at det fra museets side egentlig er meget svært at sige nej tak, selvom folk i første omgang siger, at museet selv må tage stilling til, om vi kan bruge det eller ej. Jeg har været ude for flere steder, at folk alligevel blev fornærmede, når vi sagde nej tak. – De føler det trods alt, som om deres ting ikke var gode nok.

De kulturhistoriske museers placering i folks bevidsthed

Jeg kunne ønske mig en holdningsændring hos folk over for museerne. De fleste mener, at vi *kun* samler på gamle ting, og derfor finder de ofte deres mest støvede og »elendige« (i vore øjne) genstande frem. Hvis man så er ude og får øje på f.eks. redskaber eller køkkentøj, der er fra omkring 1940erne og spørger, om museet ikke må få det – så falder uværgerligt spørgsmålet: »Jamen, det er da ikke gammelt nok«? Hvorpå jeg forklarer, at *det* fra igår egentlig allerede er historie, og at det for et museum er nemmere at samle ind i nutiden, for så kan vi gøre en udvælgelse – og ikke bare være nødt til at tage det, der nu er blevet tilbage.

En kane med fastvogn fra Meløse. Sådan et syn møder indsamleren ofte.

Hvis folk blev klare over, at et kulturhistorisk museum også er nutidigt, og at det handler om os selv, så tror jeg, det ville hjælpe på forståelsen af, hvilken rolle museet kan have i dagens samfund. Denne kunne så smitte af på, hvad vi har mulighed for at få af genstande, interiører, værksteder m.v.

Genstande har en fortælleværdi, navnlig hvis man får en hel række fra samme sted. Når de bliver sat ved siden af hinanden, er der en mulighed for, at de kan danne en helhed og fortælle om stedet og folkene, deres dagligliv og tilværelse – de eksistensmuligheder, som tidsperioden og samfundet har givet dem. De ting, som mennesker omgiver sig med og bruger, er skabt og brugt i en sammenhæng, og det er denne, der for museerne bl.a. kan være af interesse at trække frem.

Jeg besøgte f.eks. en mindre landejendom på ca. 16 td land, hvor jeg snakkede med konen. Vi sad ude i en forhenværende vinterhave og så på tingene. Konen havde bl.a. en blikæske og en plasticæske med forskellige småting i: tråd, garn, knapper, knive, en lille barberkost, barberblade m.v. Hun fortalte, at det var ting, man skulle have for at kunne klare sig på et husmandssted. Her var man nødt til at være selvhjulpne. Hun kom også med en lille lerkrukke, hvor glasuren var spængt. Dette skyldtes, at den ikke kunne tåle kogende fedt. Adskillige dagligdagsting, trak hun frem, ligeså redskaber hendes mand og svigerfar havde brugt, når de havde udøvet deres forskellige bierhverv ved siden af landbruget. Såsom tækkearbejde, slagtning, skovarbejde, glarmesterarbejde og kastrering af grise. Genstandene var umiddelbart af en beskeden karakter, men de fortalte historie, og jeg fik et godt indblik i, hvordan livsformen har været på sådan en type ejendom i første halvdel af 1900-tallet.

Konen var en person, der forstod, at det var dagliglivet, museet var interesseret i at høre om og få ting fra – ikke om det specielle og særligt fine. Desværre er det ikke så ofte, man støder på mennesker med denne forståelse. Så det er også på dette område, at det kunne være godt, hvis der kom en anden opfattelse af museernes virke og formål.

Hvad kom der ud af indsamlingen?

Der kom meget ud af indsamlingen – ca. 2.500 genstande og en helt ny tidsperiode for museet at tage sig af, idet langt de fleste af de indsamlede genstande har været brugt i første halvdel af 1900-tallet, og nogle af dem helt op til 1940erne. Det var navnlig mindre landejendomme og husmandssteder, jeg besøgte, hvor jeg fik en lang række genstande og optegnelser med hjem til museet, der belyser områdets mange erhvervskombinationer i forbindelse med et lille landbrug og mulighederne for afsætning af varer til København. Samtidig fik vi også et billede af, hvordan disse små brug har klaret sig, i det mere moderne landbrug herunder deres afvikling, og hvad deres beboere lever af idag. Nordsjællænderne er meget stedbundne og mange af de besøgte familier kunne føre slægten og stedet 3-5 generationer tilbage i tiden.

Sidst i november åbner Nordsjællandsk Folkemuseum en udstilling om indsamlingen og dens resultater. Den vises på en større landbrugsejendom, Sophienborg, som ligger lidt uden for Hillerød. Kommunen har stillet den til rådighed for opbevaring af genstandene.

Selvom museet ikke fik så mange af de helt gamle genstande, blev indsamlingen umiddelbart vellykket – og i alle tilfælde har den vist sider af museumsvæsenet, som jeg nok synes bør tages op til overvejelse.

■

Uddannelse – formidling

06./ uddannelse

Marianne Bro-Jørgensen, Viborg Stiftsmuseum

Museernes formidling er et af de områder, som man har kunnet nærme sig fra mange sider. Det har været anset for vigtigt at have et grundigt kendskab til de fagdiscipliner, som dyrkes på museerne: arkæologi, etnologi, historie, naturhistorie og kunsthistorie. Mange museumsformidlere er startet med en universitetsuddannelse i et af »museumsfagene«. Desværre har det ofte vist sig at een uddannelse ikke slår til, og helst skulle man have haft dem alle.

Det har været anset for lige så væsentligt at have grundigt kendskab til selve formidlingsprocessen, til det pædagogiske, og herunder både voksen- og børnepædagogik, reklamepsykologi, P.R.-virksomhed og markedsføringsteorier. Igen er der tale om mere end een uddannelse.

Endelig er det også nødvendigt for enhver ordentlig museumsformidler at have viden om de tekniske forhold, om bevaring af museumsgenstandene, om indretning af de omgivelser, genstandene bliver anbragt i, og om teknikken omkring de medier, som anvendes i formidlingen.

Det er med andre ord ikke så mærkeligt at man har haft svært ved at pege på en bestemt form for uddannelse, som skulle føre til ansættelse som museumsformidler.

Det uddannelsesforslag, som DKM lod udarbejde, består af en række kursustilbud inden for alle museumsfagene og de tilknyttede tekniske discipliner. Det forudsættes heri at museernes medarbejdere i de forskellige funktioner deltager i et udvalg af disse kurser, og igen er det nok karakteristisk at den af medarbejdergrupperne, som skønnes at have »brug« for flest kurser er den gruppe, som har ansvaret for museernes formidling.

En alvorlig praktisk indvending mod DKM's kursusperspektiver kunne derfor meget vel være, at »formidlingsinspektøren« på grund af alle de kurser ville få svært ved at få tid til at passe arbejdet på sin institution. Alligevel er det ikke let at pege på noget, som kunne undværes, og museernes formidlere hører derfor generelt til de begejstrede tilhængere af efteruddannelsestanken.

Det jeg som formidler selv ønsker mig af udviklingen inden for uddannelsen er baseret på den kendsgerning, at museernes formidlere, ligesom de øvrige medarbejdere kommer til institutionerne med mange forskellige, men værdifulde former for viden og forudsætninger.

Derfor ønsker jeg mig en frivillighed i uddannelsesforløbet, som giver den enkelte mulighed for at tilrettelægge netop det forløb, som hun har mest brug for.

Derfor ønsker jeg mig et bredt udbud af kurser om museumsarbejde, arrangeret af museernes egne organer. Undervisere må være en blanding af museumsfolk med praktisk erfaring og lærere uden for museumsvæsenet, for at vi kan have noget andet at måle os med.

Derfor ønsker jeg mig en gerne lovbunden forpligtelse for museumsverdenen til at afsætte midler til alle medarbejderes videreuddannelse, så alle får mulighed for at forny sig og hente inspiration til videre arbejde.

Forskellighederne kunne resultere i at forskellige kursustidspunkter var bedst, frem for at alle er af sted samtidig. Det er ikke alle kurser som har bedst af sommervejr og lune nætter, og det er vel heller ikke alle kurser, som behøver at vare en uge – eller kan klare sig med det.

Med al denne forskellighed i baghovedet, er jeg tilbøjelig til at tro, at det vil være rart med et bestemt sted, som godt kunne være en højskole hvor museernes efteruddannelseskurser fyldte en del af året, og resten blev brugt til anden højskolevirksomhed.

Hvem der ejede et sådant sted, behøvede ikke at være så afgørende, men det kunne vise sig praktisk i det lange løb at museerne, de enkelte institutioner eller medarbejderne i fællesskab/forening ejede et fast uddannelsessted, hvor det var muligt selv at bestemme også over en længere årrække.

Museernes efteruddannelseshøjskole kunne gå hen og blive det sted, hvor det blev muligt at eksperimentere med forskellige udtryksformer inden for udstillingsteknik, plakater og publikationer, hvor man kunne læse og diskutere de teorier om museumsarbejde og museumsteknik, som fra tid til anden bliver tænkt og skrevet. Her kunne man afprøve materialer til opbevaring og indpakning og tilrettelægge organisation af større kampagner, både inden for undersøgelsesvirksomhed og udstilling.

Meget ville være muligt på et fast sted, hvor man kunne have apparatur og værkstedsfaciliteter stående klar til at tage i brug.

Det kunne også blive en spændende udfordring for nogle museumsfolk at få mulighed for at tage et stykke tid ud af kalenderen på museet og fungere som lærere på museernes højskole.

Museumshøjskolen skulle være stedet, hvor undervisning i de særligt museumsrelevante emner foregik. For formidlingens vedkommende kunne det dreje sig om: Udstillingerne og deres problemer, voksenundervisning, forbindelse til medierne, publikationer, de elektroniske medier o.a.

Derimod vil undervisningen i en del emner have karakter af »faglig« efteruddannelse, som det ville være rimeligt at de faglige organisationer tog sig af i samarbejde med universiteter og andre videregående uddannelsessteder. Det kunne ske i form af symposier af kortere eller længere varighed, hvor man enten tog enkelte emner op inden for faget eller lavede en gennemgang af udviklingen i faget inden for de seneste år.

Havde museerne et fast uddannelsessted kunne symposier af den art arrangeres her, men de kunne også foregå på uddannelsesstedernes institutter.

Museumsfolks fremtidige uddannelser vil nok alt i alt blive mere målbevidst end før. Den vil komme til at omfatte kurser med færre mennesker ad gangen. De enkelte kursusdeltagere vil udgøre en mere ensartet gruppe, som vil blive mere og mere ensartet efterhånden som efteruddannelsen omfatter de fleste af en medarbejdergruppe og de fleste områder af en bestemt funktion.

For at undgå den totale, slipseklædte ensartethed tror jeg det er vigtigt at museerne finder et fast sted til deres uddannelsesvirksomhed, et sted hvor flere museumsgrupper kan holde kurser samtidig, et sted som museerne selv kan præge med hensyn til praktiskt og åndeligt indhold, et sted hvor kontinuiteten i form af en lærerstab kunne være med til at sikre det fællesskab mellem alle museumsmedarbejdere, som vi vel endnu opfatter som et særpræg og en styrke ved danske museer.

■

Bevaringshåndbogen

06.1 sikring

Thomas Bullinger, Skovgaard Museet i Viborg

Det bliver gradvis tydeligt, at en statslig revisions interesse i museernes tilværelse er vakt. Denne interesse tændtes ikke blot ved det økonomisk-finansielle mellemværende, men til museernes stille undren også ved museernes samlinger.

Begrundelsen er forståelig: landets museer har jo gennem en lang tid indsamlet og købt museumsgenstande med offentlige midler – undertiden endda for mange penge. Og når man hertillands ikke endnu har hørt statslige bemærkninger om disse genstandes kapitalisering, som man kan høre dem i det sydlige udland, så er det det rene held. Min skepsis siger mig: de skal nok komme!

I sammenhæng med disse mine skeptiske tanker om den tiltagende statslige interesse i omfang og tilstand af museale samlinger, står gamle formodninger om, at museerne en skønne dag ikke blot bliver adspurgt om de indsamlede genstandes eksistens, men at inkvisitionen også vil omfatte disse genstandes tilstand.

Tilstand og værdi kan danne en tankeenhed, forsåvidt man har anskaffelsespris, forrentning, værdistigning i henhold til kunstmarkedets mekanismer og lignende finansielle funktioner for øje. Og det har man i flere lande i den vestlige verden, først og fremmest på kunstmuseernes område. Har man nemlig denne vision for øje og husker man, at en af museernes forpligtelser er bevaring og opbevaring af genstande, der – fatalt nok – også har økonomiske værdi, så følger der også en økonomisk konsekvens. Når en museumsgenstand af en eller anden grund forfalder hurtigere end det måtte være tilladt og dens økonomiske værdi dermed forringes, så kan en statslig revision forledes til hidtil uvante reaktioner.

En museumsgenstand legitimerer sig ikke længere blot ved dens eksistens og ved dens inventarnummer. Dette har museumsfolk og konservatorer erkendt forlængst: ikke alene som museumsetisk princip og ikke blot på grund af en vision af statslig revision. Alligevel er en stor del af museerne overbebyrdet med dette problem. Det er snarere et kvantitativt end et konservatoriskteknisk spørgsmål. Ganske tydeligt formuleres konsekvensen af konservatorisk forpligtelse i forordet af

Bevaringshåndbogen
udgivet af Statens Museumsnævn
Christian Ejlers' Forlag
København 1986

Der består kun en tilsyneladende sammenhæng mellem de af Statens Museumsnævn stedfortrædende formulerede statslige revisionskrav og denne, ligeledes af Museumsnævn udgivne håndbog. At man en dag vil kunne se en forbindelse, var bestemt ikke hensigten, da man i 1978 nedsatte et udvalg bestående af ledende museumsfolk, bygningshistorikere, arkitekter og ledende konservatorer. Udvalgsarbejdets formål var at samle et forfatterkollektiv, der i enkeltbidrag kunne definere de fysiske betingelser for genstande i udstilling, magasin og i private omgivelser.

Den endelige redaktion af bogen lå i hænderne på Ole Alkærsig, Jan Garff og Morten Lundbæk, der indledende formulerer således:

»Formålet med denne håndbog er at skabe et værktøj for langtsigtede overvejelser og planlægning omkring opbevaring af kunst-, kultur- og naturhistorisk værdifulde genstande, således at de ud fra den nuværende viden kan bevares bedst muligt og længst muligt ... Museer har et umiddelbart ansvar for bevaringen af de genstande, som samfundet har overgivet i deres varetægt. Men ligesom bevaringsproblematikken i sig selv er generel, er håndbogens udsagn generelle og dens anvisninger almene. Bevaringshåndbogen henvender sig derfor ikke alene til museer, men til alle bevaringsinteresserede.«

Bogens tenor er: præventiv konservering. Under dette motto er bogen indelt i fire hovedafsnit. Nedbrydende påvirkninger beskrives i første del i kapitlerne klima og miljø, lys, temperatur, fugt, luftforurening, bakterier og svampe, skadedyr og museernes dyreliv. De naturvidenskabelige forfattere taler uden undtagelse et sprog, der er forståeligt også for ikke-videnskabsfolk. Således beskrives lys- og varmebølger, agregattilstand og fordampning som fysiske fænomener, der er relevante i forhold til museumsgenstande. Ved kartering af luftforureningskoncentration og placering af københavnske museer, der viser et fatalt sammenfald og ved dokumentation af de skader, der er forårsaget af luftforurening anslås der ganske nye toner.

I bogens anden del møder man en disposition, der i denne form ikke findes i konserverings-, teknologi- eller museologilitteratur: inddeling i materialegrupper. For læseren betyder det to ting:

Genstandsgrupper med komplexe materialer – og det er størstedelen af kunst- og kulturhistoriske samlinger – kan ikke umiddelbart defineres i deres beskaffenhed og deres forhold til nedbrydende påvirkninger. Ønsker man at informere sig om genstandsgrupper skal man opsøge traditionel litteratur på området, men den ville give mere vage informationer med generalisering over for komplexe fænomer, der uvilkårligt fører til unøjagtighed.

Til gengæld udbredes en vifte af materialer, der udgør samlingernes fysiske bestand: tekstiler, papir (og som indskydelse her nødvendigt, skønt ikke helt konsekvent: maleri på lærred og kunst på papir), skind og læder, elfenben og horn, zoologiske præparater, botaniske materialer, metaller, keramik, glas, sten, fossiler, gips, plast, gummi og ebonit. Såvidt materialer, vi er vant til i omgang med museale genstande.

Til sidst i denne del af en række artikler om materialer, der delvis er museumsgenstande og delvis stammer fra området omkring den museale registreringsforpligtelse – quasi sekundærmateriale, der dog på grund af nedbrydeligheden tilkommer primær betydning: data på magnetbånd, lydbånd, grammofonplader og fotografisk materiale.

Bogens tredje del drejer sig om museumsbygninger og magasinforhold, delt op i kapitler om bygningsfysik og om indeklima og dets regulering. Den kan bruges som håndbog ved fornuftigt udstillings- og magasinbyggeri. Men også for dem, der ikke er nybyggere og skal finde sig tilrette i sommetider ret komplicerede bygninger, er denne del af bevaringshåndbogen hjælp ved små forbedringer.

Den sidste del beskæftiger sig med indretning og rengøring af magasiner: først i en beskrivelse af rigtige byggematerialer og deres forarbejdning, dernæst – og heri ligger afsnittets store værdi – i en beskrivelse af eksemplariske magasinindretninger i forskellige nordiske museer med forskelligartede samlinger. Den udførlige fotografiske dokumentation må virke animerende også på dem, der ikke vil kunne indrette sig så perfekt, men hvis medarbejdere og håndværkere finder praktiske eksempler og inspiration ved indretning af magasiner til enkelte materialegrupper som tekstil eller papir eller til blandede kunst- og etnografiske samlinger.

Afsluttende indeholder bogen et stort kapitel om rengøring. Det er vel ikke ment som brugsanvisning for rengøringspersonale (vi søgte eksempelvis efter rengøringsmiddel til linoleum og gerådede i modstridende argumenter for og imod brun sæbe), men som nyttigt principskema ved indkøb og rationalisering af rengøringsmidler, hvis beskaffenhed og virkning tit skjules bag produktionshemmeligheden.

Og sluttelig min sidste bemærkning til registerapparatet: bogen er forsynet med et forbilledligt register, med forfatter- og stikordsfortegnelse, ordliste i de nordiske sprog og nyttige adresser ved indkøb eller henvendelser. En pragtbog, med hvis fremkomst der lægges et uundværligt redskab i museernes værktøjskasse, men også en ny og tung sten af erkendelse og ansvar. Som det siges i bogens motto: – også i genstandenes verden er forebyggelse bedre end helbredelse. Hvortil jeg vil føje: – glemt forebyggelse udelukker sommetider helbredelse. ■

06.4 Særudstilling - køb og salg i 9. årh
06.1 Formidling

Museum midt i byen

Bjarne Kildegaard

Jeg havde svært ved at tro mine egne ører, da jeg første gang hørte om Københavns Bymuseums planlagte særudstilling »Køb og salg i 9. årh.«. Emnet i sig selv kunne ikke undre nogen, højst få en til at indvende »om det nu ikke var temmelig stort«. Men formen og formidlingsideen: Man ville lave en udendørs udstilling lige midt i København! Hvordan i alverden skulle det kunne lykkes?

Jeg bor selv i området tæt ved Pistolstræde i Strøgets »dyre ende« mod Kgs. Nytorv. Det gjorde naturligvis spændingen endnu større, fordi der skulle ske noget med de fysiske omgivelser, der er en del af min egen hverdag. Ikke fordi jeg selv handler her hos Finn Birger Christensen, Kenzo eller Duzaine Hansens, men det hænder, at jeg indtager en vegetarisk frokost hos Cranks, køber blomster hos gadehandleren, og min øjenlæge har klinik her. I alle tilfælde passerer jeg ofte Pistolstrædes gårdmiljø. Under udstillingen lagde jeg ofte turen forbi dels for at nyde dette usædvanlige indslag i et kendt fysisk rum, dels for at spionere publikums reaktioner.

Mit indtryk af udstillingen er således dobbelt. Fagligt set var jeg spændt på at opleve, hvordan en side af Københavns historie og folkeliv kunne formidles i et utraditionelt regi, personligt, og som beboer og bruger af byen, var jeg mindst ligeså forventningsfuld over for, hvordan projektet var grebet an og virkede.

Stedet

Pistolstrædemiljøet er en af storbyens små oaser. Fra Strøget fører en port ind i en indre langstrakt gård med udgang i Ny Østergade og Grønnegade. Det er et forholdsvist lukket udendørs rum med en skiftende oplevelsesrytme fra de snævre portrum til mere åbne pladser. Fodgængertrafikken er rolig og kontrollabel. Efter lukketid kan området låses af. Det skaber således nogle oplagte museale muligheder. Bymuseets fortjeneste var at opdage og turde give sig i kast med disse udfordringer.

Man havde valgt at begynde fra Strøget med et kronologisk forløb, og ende i Grønnegade med vort eget århundrede. Den moderne tid var i forvejen repræsenteret af stedets mondæne butikker. En kæmpe transparent tværs over gågaden bekendtgjorde arrangementet. Blomsterhandleren havde sit sædvanlige stade i porten, men blev pludselig nærmest en levende museumsbod med sin gamle type gadehandel. Inde i porten fik man den ældste historie. Lidt for traditionelt, måske, men ganske informativt. Portslippen var egnet til plancher og flade montrer. Det mere åbne gårdrum gav større muligheder for eksperimenter. Her var der gjort en opdeling i tider og temaer, der oplevelsesmæssigt gled flot sammen i en helhed. Her fandtes en informationsbod med undervisningsmateriale og salg af en rødvin efter københavnsk aftapning. Jeg kan ikke anmelde nogle af disse komponenter i formidlingen.

Størst visualitet var investeret i det middelalderlige marked og 1800årenes torvehandel og import. Disse sektioner havde man naturligt placeret under Pistolstrædemiljøets åbne himmel, og det fungerede eksemplarisk. Her var bomuldsballer, tovværk, tjære, tømmer og tønder med fedt, der både lugtede og stank – alt efter temperamentet. Jeg oplevede en gruppe børn, der var nær ved at himle over, hvor ulækkert det var, at fedtskorpen på en tønde var levende af fluer i det fine sensommervejr. Men jeg oplevede også voksne med et saligt smil og et drømmende blik, der allerede var på vej til eventyr på de syv have vækket af duften af tjære og tovværk. Meget levende var brugen af »friske effekter« kålhoveder, persille, sellerier og fisk, der lå og blev matte og slatne hver dag hos torvebønderne. En dag stod jeg ved siden af en bedstemor, der skulle forklare sit ca. 6-årige barnebarn, hvorfor torvekonen havde net over kurven med sine høns. Levende varer hører ikke nutiden til, men de hørte hendes tid til, og hun viklede sig ind i en temmelig spændende forklaring om hverdagen før dybfrosten og »lørdagskyllingen«. En kyllingestegens kulturhistorie serveret så prægtigt, at man ærgrer sig over ikke at have den på bånd.

I udstillingens åbne rum var flere tableauer blevet levendegjort med Lisbeth Stevens figurer. Jeg har set dem på Arbejdermuseet og Langelands Museums Skovsgård – og bryder mig ikke rigtig om dem. De forekommer mig suggestive i deres forgrovende fremtrædelse. Selvom de er virkningsfulde, får jeg let det samme ubehag ved forenklingen af fortidens kroppe og fysiognomier, som da jeg første gang læste Holger Rasmussens »Landsbyliv« med illustrationer af Grantriis. Udstillingen »Køb og salg« var mest nytænkende i sit billedlige udtryk. Ikke så meget i selve sit indhold. Tekstsiden var relativt kortfattet, men præcis. Billedsiden velkendt, men velredigeret. Det nye var udstillingens hel- og halvinteriører/eksteriører, og de fungerede oplevelsesmæssigt fint. Jeg fornemmer, at publikum var meget optaget af dette utraditionelle museumsbesøg.

Særudstillinger har, skønt de ofte er bedre end museernes permanente udstillinger, den indbyggede triste skæbne at de forsvinder ligeså hurtigt som de kom. Sådan er det også med Pistolstræde. Men en bid af et vellykket udstillingsarrangement ser alligevel ud til at blive stående. I det lukkede gangareal mod Grønnegade bliver 3 forrretninger fra århundredets første tiår stående. Flade montrer af butiksfacader: en frisør, en tricotage og lingeri forretning og en kolonialhandel. Måske lidt nostalgiske monumenter over småborgerskabets københavnske glansperiode. Lidt simpel matador-eufori. Men ingen forhindres jo i at se sig omkring for at forstå handelslivets nutidige sammenhæng.

I Pistolstrædes frisørvindue hænger det legendariske skilt »Kommer straks«. Min barndoms hundeklipper i Svendborg brugte en anden version »Lukket på grund af familjefest« – og han må have haft en umådelig stor og festlig familje. Et par gader fra Pistolstræde kan man i dag opleve en forhenværende barbersalon lejet af en ung journalist. Ligesom barberen er han ofte borte. Det gamle skilt med »Kommer straks« har helt i stilen fået tilføjelsen »De bedes venligst vente. Er i Spanien for at bekæmpe fascismen«.

Foto: Københavns Bymuseum.